

**Gepubliceerd op:** 29 mei 2018

**Auteur(s):** Cassandra Jacobs

**Aangeboden door:** Hogeschool Leiden

## Who decides

*She Decides: Filantropie of geestelijk kolonialisme?*

Via 'She Decides', een initiatief dat Lilianne Ploumen tijdens haar ministerschap heeft opgezet, wordt geld ingezameld voor hulp bij gezinsplanning in landen waar dat 'nodig' is. Maar wie bepaalt of dit nodig is?

Met het geld dat gedoneerd wordt, worden activiteiten als seksuele voorlichting, veilige abortussen, kraamhulp en het geven van anticonceptiemiddelen in bepaalde landen gesteund. Zo zouden vrouwen en meisjes zelf kunnen bepalen over het al dan niet nemen of krijgen van kinderen, de zogenaamde 'gezinsplanning'. Hiermee zouden zij meer grip op hun eigen leven krijgen, zoals keuzes voor onderwijs of een baan.

Hoewel er vooral veel enthousiaste geluiden te horen zijn over dit initiatief, en de loftrumpet wordt gestoken over Lilianne Ploumen, moet niet vergeten worden dat er ook een aantal minder enthousiaste meningen wordt geuit. De door She Decides gesteunde projecten zouden inderdaad veel leed voorkomen door het aanbieden van bijvoorbeeld veilige abortussen en de mogelijkheid tot anticonceptie, maar tegelijkertijd gaat het uitvoeren van abortussen en anticonceptie soms in tegen religieuze- en levensovertuigingen van de desbetreffende culturen.[1]

Hoe moeten wij hier nu tegenaan kijken, hoe oordelen wij over normen en waarden van een andere cultuur? We zullen dit bekijken vanuit het empirisch cultuurrelativisme, het 'moderne' universalisme en het 'postmoderne' epistemologische cultuurrelativisme

### Empirisch cultuurrelativisme

In het empirisch cultuurrelativisme is elke cultuur gelijkwaardig; er is geen sprake van een superieure of inferieure cultuur. Elke cultuur kent zijn eigen normen en waarden. Vanuit het empirische cultuurrelativisme mag je niet oordelen over een andere cultuur en haar gewoonten. Alles wat binnen een specifieke cultuur gebeurt, mag alleen beoordeeld worden met maatstaven vanuit die specifieke cultuur. Zoals Herodotus al zei: de gewoonte is koning over allen. Met andere woorden datgene wat moreel juist is, wordt bepaald door de gewoonten van de desbetreffende cultuur. Hoewel hier enerzijds sprake is van de naturalistische drogreden, namelijk een normatief oordeel afleiden uit een empirische toestand, wordt deze benadering anderzijds veelvuldig gebruikt in de context van: "je mag niet over mijn cultuur oordelen vanuit jouw eigen standaarden". Wat betekent dit nu voor She Decides?

Vanuit het empirisch cultuurrelativisme zou men het niet eens zijn met het handelen van She Decides. Zij lijkt te beoordelen dat een andere cultuur niet de juiste middelen geeft aan de ingezetenen en besluit dan zelf te beoordelen wat er nodig is in een andere cultuur. Aangezien de inwoners van de te helpen landen grotendeels een Christelijk of Islamitisch geloof

aanhangen, waarin normen en waarden over abortus en anticonceptie anders zijn dan die van She Decides, namelijk het recht op zelfbeschikking, kan het initiatief in dat opzicht 'schuldig' worden bevonden aan opleggen van normen en waarden.

Door bovengenoemde projecten te blijven financieren, beslist She Decides over andere culturen. She Decides is er van overtuigd dat landen deze hulp nodig hebben. Maar eigenlijk worden daarmee eigen waarden opgelegd aan een cultuur die niet zo duidelijk achter diezelfde waarden staat.<sup>[2]</sup> Dit zou door ethische cultuurrelativisten gezien kunnen worden als 'geestelijk kolonialisme'.<sup>[3]</sup> Westerse normen en waarden worden verspreid over een gebied waar deze slechts gedeeltelijk of niet voorkomen, en met deze westerse normen en waarden wordt beslist over een 'inheems' of 'inferieur' volk: She 'decides'.

### **Modern universalisme**

Vanuit het universalisme, een stroming binnen het modernisme, wordt gezegd dat er universele normen en waarden zijn, die voor iedereen zouden moeten gelden, ongeacht de cultuur. Er mag wel degelijk geoordeeld worden over andere culturen vanuit jouw eigen cultuur en dit leidt dan ook tot kwalificaties als superieure en inferieure culturen. De kritiek vanuit het 'moderne' universalisme op het empirisch cultuurrelativisme is dat door elke cultuur te accepteren zoals hij is, eigenlijk alles mag worden goedgekeurd en relativisme vervalt tot nihilisme. Hoe kun je nu goedpraten dat een vrouw moet bevallen van een kind als ze verkracht wordt, hoe kun je goedpraten dat een vrouw geen zelfbeschikkingsrecht heeft en ga zo maar door. Zijn dat geen universele waarden? Een universalist vanuit een 'westerse' invalshoek zou dan ook een groot voorstander zijn van She Decides.

Op het eerste gezicht klinkt dat sociaal en behulpzaam. Maar tegelijkertijd moet niet worden vergeten dat She Decides hulp biedt aan landen met andere normen en waarden. Geloof of andere waarden kunnen in die landen een hele andere rol spelen dan wij hier in 'het westen' over het algemeen gewend zijn. Zo anders dat het voor een 'westerse universalist' lastig kan zijn in te beelden hoe belangrijk het is trouw te blijven aan normen en waarden vanuit een geloof, hoe oneerlijk dat in de ogen van de westerling ook kan zijn. En het is nu juist net dat vanuit bepaalde culturen er niet positief wordt gekeken naar abortus en anticonceptie. Vanuit dat opzicht zou ik zeggen dat She Decides inderdaad bezig is met 'geestelijk kolonialisme'.

En toch zijn er zoveel vrouwen uit deze door universalisten gekwalificeerde 'inferieure' culturen, die ondanks dat zij het opgelegd krijgen, zeer blij zijn met de hulp van She Decides. Hoe kan dat? Universalisten zullen betogen omdat het zelfbeschikkingsrecht een universele superieure waarde is, zullen bewoners van deze 'achtergestelde' culturen toch ook het recht tot zelfbeschikking willen hebben. De mensen die blij zijn met She Decides hebben zich dus kunnen 'ontdoen' van hun culturele context en 'ingezien' dat het zelfbeschikkingsrecht boven de oorspronkelijke culturele waarden van het desbetreffende land staat, aldus de universalist. Wanneer men spreekt over universele mensenrechten, dan impliceert dit dat deze rechten universeel worden gedeeld. Dit is 'helaas' niet het geval.

### **Postmodern epistemologisch cultuurrelativisme**

Dan is er nog het epistemologisch cultuurrelativisme; een stroming binnen het postmodernisme. Volgens deze visie bestaan er geen universele waarden. De waarde van het object wordt bepaald door het subject en is dus niet universeel. Ieder bepaalt voor zich wat

conform zijn of haar normen en waarden is, en dit is gebaseerd op het eigen referentiekader. Dit referentiekader is voor iedereen anders. Zodoende kan er binnen deze stroming ook niet worden gesproken over 'de cultuur'. Bij zowel het empirische cultuurrelativisme en het universalisme spreekt men over afgebakende culturen: de Nederlandse cultuur, de Somalische cultuur, of zelfs de Afrikaanse cultuur en de Westerse cultuur. Vanuit het 'postmoderne' epistemologisch cultuurrelativisme zou men betogen dat culturen elkaar sterk beïnvloeden en zo ook de mensen binnen deze culturen. Er is dus geen eenvoudige manier om een cultuur af te bakenen. Elke afbakening van een cultuur is arbitrair, wordt bepaald door het subject en zegt dus meer over de beoordelaar dan over de beoordeelde cultuur.<sup>[4]</sup> De normen en waarden binnen een cultuur kunnen vanuit deze stroming dus wel beoordeeld worden, maar dit oordeel zegt dus niets over de universele juistheid, maar over de beoordelaar en zijn of haar referentiekader. Zodoende is er wel sprake van een relativiserende toon en is het veel complexer om een interventie bij een andere cultuur te legitimeren (dit is veel makkelijker vanuit een universalistische positie).

Zo kan het dus zijn dat wanneer een vrouw, ongeacht haar aangeleerde gewoonten en gebruiken, in aanraking is gekomen met positieve ervaringen wat betreft zelfbeschikking en zij binnen haar referentiekader vindt dat de keuze tot abortus een mogelijkheid moet zijn. Deze vrouwen zouden dus kijken naar *She Decides* vanuit hun individuele benadering. Hun waarden zijn wél gelijk aan die van het initiatief. Vanuit dat opzicht is er wellicht niet zo zeer sprake van het opleggen van een waarde, maar meer sprake van het bieden van de mogelijkheden en van daaruit een kans voor die vrouwen om hun eigen leven meer te reguleren, door gezinsplanning te kunnen controleren. Maar is de interventie wel te legitimeren? Wanneer men de situatie 'relativerend' bekijkt en je van mening bent dat er geen universele waarden zijn die je moet opleggen, zou het ook goed kunnen zijn om terughoudend te zijn in het plaatsen van interventies in andere culturen. Hier kom je dus in een spagaat terecht. Enerzijds wil je mensen graag ook andere mogelijkheden aanbieden, anderzijds wat is de legitimatie om te interveniëren?

Als we *She Decides* zo nobel vinden omdat er meerdere keuzes worden geboden, zijn we dan ook zo ruimdenkend als, in plaats van de *Women on Waves* (een organisatie die o.a. expedities onderneemt naar landen waar abortus illegaal is) waarbij ze met een 'abortus'-boot voor de kust van Somalië liggen, een Somalische versie met een 'besnijdenis'-boot voor de kustlijn van Den Helder?

Of als China geld gaat doneren om bejaarden onder te brengen bij hun kinderen, omdat ze gehoord hebben van de toestanden in bejaardentehuizen en de pyjama-dagen?

### **De zwarte met het witte hart**

Het doet enigszins denken aan een passage uit het boek 'De zwarte met het witte hart' van Arthur Japin (2010)<sup>[5]</sup>.

*"Toch hamerde Van Mooock op de superioriteit van het schrift boven het geheugen van de mens. Hij hechtte er veel waarde aan dat men zijn gedachten kan vormgeven, dubbelvouwen en per post versturen, zodat ze aan de andere zijde van de wereld kunnen worden gelezen. Maar Kwame hield vol dat kennis alleen in de mens levend blijft, telkens weer anders naargelang van de geest waarin het wordt bewaard. Op papier echter houdt men de woorden gevangen, los van het lichaam. Zij verliezen het contact met de adem en de ziel van het volk. In een verhaal dat is vastgelegd, zit geen leven in."* (p.103)

Hierin staan de Nederlandse van Moock en de Afrikaanse Kwame tegenover elkaar wat betreft hun kijk op het schrift en het geheugen. Beiden hanteren sterke argumenten voor en tegen. Is het, ondanks de goede intentie van Van Moock om Kwame dit schrift te leren, juist om dit Kwame ook op te dringen en te kwalificeren als superieur? Of legt van Moock zo eigenlijk zijn mening op terwijl hij die van Kwame achterstelt en inferieur acht? Zijn beide 'culturele' invalshoeken gelijkwaardig en kun je alleen hierover oordelen, wanneer je dit bekijkt vanuit de desbetreffende waarden? Is het schrift superieur ten opzichte van het geheugen, of wellicht andersom of kun je wel oordelen over de andere culturele gewoonte, maar zegt dit meer over de beoordelaar, dan over de beoordeelde gewoonte?

## Conclusie

She Decides lijkt op basis van goed overwogen morele waarden te handelen, maar tegelijkertijd moet She Decides er rekening mee houden dat andere mensen hele andere goed overwogen morele waarden hanteren. Het is lastig te zeggen of de ene morele keuze zwaarder weegt dan de andere. En omdat She Decides haar waarden als universeel geldend lijkt te zien en haar morele overwegingen als sterker laat gelden, lijkt het erop alsof ze haar normen en waarden probeert op te leggen aan andere culturen. Toch wordt het initiatief ook wel verwelkomd door aanhangers van het zelfbeschikkingsrecht voor vrouwen die lijden onder het regime van hun land dat bepaalde 'mensenrechten' niet onderschrijft. De waarde van het initiatief voor die vrouwen kan ook niet zomaar aan de kant worden geschoven.

Het bieden van een mogelijkheid tot een veilige abortus, het bieden van mogelijkheid tot anticonceptie en het bieden van mogelijkheid tot kraamhulp zal altijd moeten blijven bestaan, zodat degenen die daar echt gebruik van willen maken daar ook gebruik van kunnen maken. Vanuit een epistemologisch cultuurrelativistische benadering, een aanhanger van individuele rechten, en voor zover ik het me voor kan stellen, zou ik ontzettend blij zijn wanneer dit initiatief mij deze mogelijkheden zou bieden.

Maar de kant van She Decides waarbij er sprake lijkt van het opdringen van eigen waarden zoals het recht op abortus en anticonceptie, ondanks allerlei tegengeluiden, vind ik minder charmant. Dat moet, vind ik, veranderen voordat ook ik de loftrompet zal steken over het initiatief. Kortom iets minder She Decides, maar meer They, the people, Decide.

[1] *"In Nederland is er kritiek op Ploumen vanuit de SGP en ChristenUnie. En in Amerika loopt een petitie van conservatieve katholieken tegen haar initiatief."*

Harmen, B. (2017, 2 maart). Minister Ploumen houdt She Decides-conferentie. Geraadpleegd op 2 november 2017, via <https://www.bnr.nl/nieuws/internationale-politiek/10319321/minister-ploumen-houdt-she-decides-conferentie>

[2] *"Het meest ontluisterend noemt zij dat de westerse landen er niet eens aan gedacht hebben Afrikanen te vragen wat zij zelf willen. Ze wijst op onderzoek waaruit blijkt dat de overgrote meerderheid van de bevolking in veel Afrikaanse landen abortus onder elke omstandigheid afwijst. Het regelen van abortus voor Afrikanen vanuit het Westen noemt Ekeocha „nieuw kolonialisme en nieuw cultureel imperialisme." "*

Reformatorisch Dagblad (2017, 2 maart). Kritiek voor miljoenen op abortus. Geraadpleegd op 2 november 2017, via <https://www.rd.nl/vandaag/koninklijk-huis/kritiek-op-miljoenen-voor-abortus-1.1379517>

[3] Winch, P., 'Understanding a primitive society', in Ethics and Action, Londen 1972.

[4] Smith, C., Sociale cohesie, mensenrechten en juridisch fundamentalisme, in Cliteur, P.B., Eeckhout, V. Van den, Multiculturalisme, cultuurrelativisme en sociale cohesie, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2001

[5] Japin, A. (2010). De zwarte met het witte hart. Utrecht: de arbeiderspers.

*Het artikel is een ingekorte versie van een artikel geschreven door studente **Cassandra Jacobs**, dat zij schreef als opdracht voor de minor 'Rechtsfilosofie in beeld en boek' die zij volgde aan de Hogeschool Leiden.*